

דור לדור יביע אומר

(עליית הדורות לאור 'מאמר הדור')

הקדמה

הרבה מתלמידי הראי"ה נבוכים באשר להשלכת הנאמר ב'מאמר הדור' על דורנו. האם זה אותו הדור, או שמא הדור ההוא עבר מן הארץ? לאור זה מתעוררות שאלות נוקבות ביחסינו לאחינו, המתרחקים מדרך התורה ומצוותיה. כמו כן, עד כמה יש להמשיך את השותפות רבת השנים אִתָּם, כאשר לכאורה נראה שהתחזיות האופטימיות שעליהן דיבר הרב עוד אינן מתממשות. אנו ננסה להשוות בין הדורות, תוך כדי נגיעה בכמה מהנקודות הנזכרות במאמר הדור ובכתבים אחרים, ולהשליך על יחסנו לדורנו.

א. השוואת הדורות

במאמר הדור משווה הרב בין הדור שבימיו לדורות פורקי עול בעבר:

מוזר הוא הדור הזה, **שובב הוא, פראי הוא אבל נעלה ונישא...** מעבר מזה חוצפא ישגא, אין הבן מתבייש מאביו, "נערים פני זקנים ילבינו", ולעומת זה - **רגשי החסד, היושר המשפט והחמלה** עולים ומתגברים, **הכוח המדעי והאידיאלי** פורץ ועולה.

אפשר לומר זאת גם על דורנו - הן בציבור הכללי והן בציבור שלומי אמוני ישראל - שאכן הוא דור ערכי, אלא שתוכנם של הערכים השתנה במקצת. אין אלה רק שאיפות בסיסיות של הקמת האומה והארץ, אלא בעיקר שאיפות של מדינה בצעדיה המתקדמים.

בתקופתו של הרב, בציבור הכללי הייתה כמיהה עזה להקים את המדינה ולקומם מחדש את העם היהודי הנרדף. מצב זה העסיק את הציבור בביטחון, בהתיישבות, בהעלאת נדחי ישראל ועוד. זקיפות הקומה הלאומית אפיינה דור זה בכל מעשיו. גם במישור החברתי התבטא עניין זה ברעיונות חברתיים, שנועדו לעזור לכל הבאים מארבע כנפות הארץ.

בדורנו, חלק מערכים אלה כבר התממש בעיני הציבור הכללי, והוא מתעסק יותר בערכים של מדינה מתקדמת. לכן היום נשמעים יותר ערכים כגון כבוד האדם וחירותו, דמוקרטיה, דאגה למעוטי יכולת ולמיעוטים, ועוד.

לוי יכולנו להראות לאחינו היום, כיצד אותם ערכים שהם דוגלים יונקים ממקורותינו, אולי הם היו מקבלים אצלם משמעות יותר עמוקה ונצחית. מכיוון שהיו אלה ערכים קצרי טווח, נסתיימה תקופתם אצלם. אף על פי כן, עצם ההתעסקות שלהם בערכים אחרים, מוכיחה שגם דורנו הוא דור ערכי.

בכלל, המעבר מהקמת עם ומדינה לביסוס יוצר מספר שינויים. ראשית, הוא מעביר את כובד המשקל מדאגה לציבור לדאגה לפרט. אין בכך רק ביטוי שלילי של "הפרטה רוחנית", שהרי גם דאגה לערכי פרט הנעשית על ידי ציבור המאמין והנאבק על כך מבחינה מוסרית, היא ביטוי ערכי. אדרבה, טבעי הוא לעם שעסק בתחילת דרכו בעיקר בהתארגנות ובעשייה ציבורית, שיעבור בשלב שני לדאגה לענייני הפרט. כך גם התנה משה עם

בני גד ובני ראובן לפני כניסתם לארץ, שיעסקו בתחילה בצרכים הציבוריים, "חלוצים" לפני המחנה, ואחר כך יעסקו בנחלתם הפרטית.

בכלל, דורנו עובר מהפך בהתייחסות שלו לבעיות הקשורות במערכת היחסים שבין הפרט והכלל. בעבר לא היה זמן כלל לדון בשאלות אלו כי היו טרודים במשימות הציבוריות הדחופות לתקופה, וגם כי לא היו הרבה אמצעים לרווחת הפרט. היום, כשיש קצת זמן ואמצעים, ההתמודדות מתמקדת בבעיות של חירות הפרט, בעיות בתחום המוסר, ובעיות חברתיות שהתעוררו עם קליטתם של גלויות שונות והתערותם לחברה אחת. טבעי הדבר, שבתחילת תקופה של דיונים שכאלה, ובמיוחד כשהשיפור במצב הכלכלי נותן את אותותיו, תהיינה חריגות לכיוונים שונים כגון דאגה יתרה לתחום הפרט. **זהו חלק מתהליך התבררותם של סוגיות ציבוריות, עד שיאיר אורה של תורה גם בתחומי הפרט, המוסר והחברה.**

אי אפשר להתעלם מכך, שלצערנו, לפעמים מאבק זה גורם לנגיסה בוטה בערכי הכלל והיהדות, ומחקים את המקובל אצל עמים זרים. הדבר בולט גם במערכת המשפט הציבורי, המאדירה את ענייני החופש והפרט, על חשבון הכלל וערכי הנצח של עמנו; אך גם זה נובע מהעובדה שהדאגה לפרט אינה יונקת משורשים עמוקים ונצחיים של מקורותינו, אף כי "חזון הנביאים" נישא בפי כול.

שנית, **השפע** המאפיין ציבור בשלבי התבססות, מגביר את המצב של "וישמן ישורון ויבעט". למרות זאת, ולאחר סינון התופעות השליליות, עדיין אנו רואים התנדבות ועזרה לזולת של ארגונים רבים, המתרבים לאחרונה, עקב המצב הכלכלי הקשה בארץ ובעולם. גם ההתמודדות האמיתית והקשה בדיונים על הוצאות הציבור לענייני סעד ורווחה במצב קשה זה, מעידים על רגישות הציבור ונבחריו לצרכים המרובים של עם ישראל. תמיכה ציבורית שכזאת בחיי היומיום, מעידה על **דור שהדאגה לזולת עומדת בבסיסו, וזה חלק מליבון הנושאים החברתיים מבחינה מעשית.**

ב. הדאגה לערכים ציבוריים ומסירות נפש

לאור זאת שגם היום מדובר על דור שבבסיסו דאגה לצרכים הציבוריים, אנו ממשיכים להתייחס אליו באופן חיובי.

בנוסף לכך, אין להתעלם ממסירות הנפש המאפיינת את הדור שלנו בכל הקשור לענייני ביטחון. רמת ההתנדבות של הצעירים לצבא בכלל וליחידות השדה בפרט, התגייסות הציבור - מעבר למצופה - במצבי מלחמה וביטחון, עמידתו האיתנה של עמנו בגל פיגועים קשה, ארוך ואכזרי, שבאמצעותו מנסים אויבינו האכזריים לפגוע באחדותנו - כל אלה מעידים על הרצון למסירות נפש למען כלל ישראל, הטמון בתוך נפשו של כל אחד מהציבור.

לא נתעלם מסדקים הנשמעים לאחרונה גם בתחום זה. אך ב"ה רובו ככולו של הציבור אכן מתאפיין במסירות נפשו. כמו כן לא נתעלם מהשאיפות לחומרנות הנשמעות יותר בדורנו (ראה בהמשך). אף על פי כן אין זה מאפיל על המצבים הני"ל, המעידים על **מסירות הנפש המצויה בתוכו של הציבור.**

ג. בין בן 'רשע' לבין 'תם' ו'שאינו יודע לשאול'

הבדל משמעותי בין דורו של הרב לבין דורנו שניתן לציין דווקא לטובת דורנו, היא העובדה

שכל היחס החיובי שהרב נתן לאנשי דורו היה למרות העובדה שחלקם הגדול באו מעולם של תורה ומצוות ו"שנו ופרשו". למרות זאת, הרב העמיק לראות, באהבת ישראל שבו, את המניעים החיוביים שלהם, ואף הסתמך על מקורות פנימיים, שכבר נזכר בהם שאלה הם הדורות של עקבתא דמשיחא. בוודאי דורנו, שהוא כבר פרי ראשון, שני או יותר של אותם דורות, יש להתייחס אליו ביתר חיוב, שהרי הם כבר בבחינת 'תם' או 'שאינו יודע לשאול'. יש מהם שאף חונכו על ידי אותם הורים של מאמר הדור, בלא שום ריח של תורה ומצוות, ממש "תינוקות שנשבו".

דבר זה מסביר גם את השאיפות החומרניות של חלק מהדור. כשאין להם ערכים היונקים ממעיינות הנצח, זאת התוצאה, כפי שהרב צפה זאת (ועל כך בהמשך). לכן, אף שכלפי חוץ דורנו נראה יותר חומרני מהדור של מאמר הדור, **בתוכו הוא יותר מוכן ובשל לקבלת דרך של קדושה**, שהרי רובם של הרחוקים לא "שנו ופירשו". הרי גם ההיבט ההלכתי מעדיף את ה"מומר לתיאבון" על פני מי ש"שנה ופירש" ביודעין, שהוא קרוב ל"מומר להכעיס" (שו"ע יו"ד סי' ב; חו"מ סי' לד). נכון שהרב השתדל שלא להגדיר את דורו כ"מומר להכעיס" כפשוטו - אף שלעתים רחוקות התבטא כלפי מי מהם כ"פושעי ישראל" (כגון: אורות התחיה פרק מג) - בכל זאת חיפש - באהבת ישראל שבו - את מניעיהם החיוביים, כנ"ל. בוודאי אנשי דורנו, שהרבה מהם ערכיים, ואף אלה שאינם כאלה לפחות הם לא "שנו ופירשו", ממילא, עלינו לקרובם יותר.

העלמת המידע אודות היהדות והמאבק נגדה שאפיינו את הדור ההוא, יצרו חלל ריק בעולמם הרוחני של בני דורנו, וכך נוצרו תביעות להסברים והבנה אודות היותנו כאן בארץ. כמו כן, המשברים שבאו בעקבות אירועים מיוחדים, ובעיקר מצבים קשים כגון מלחמות, עוררו את דורנו לערער על דרכם של ההורים, ולנסות למצוא מענה ביהדות. לכן בימינו, רבים הם המחפשים את דרכם דרך "חזרה בתשובה" או "התחזקות", כשחלק מהם נודדים אף למזרח, כדי לחפש איזה אפיק רוחני.

ד. ראיית השלבים על ידי הרב ומימושם בדורנו

בכתביו השונים צפה הרב משבר הרוחני שיהיה בדורנו. בתחילה הוא מדבר על מרידה רוחנית המלווה בשפע כלכלי שיביא לשבר בעולם הרוח, ואחריו לצימאון רוחני. באורות התחיה (פרק מד) הוא כותב:

מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל... השלוה הגשמית שתבוא לחלק מהאומה, אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה, ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ. השאיפה לאידיאלים נישאים וקדושים תחדל, וממילא ירד הרוח וישקע.

הרב מסביר מדוע יתחולל מרד זה ורואה סיבה מוצדקת לכך:

הצורך למרידה זו, היא הנטייה לצד החומריות, שמוכרחת להיוולד בכללות האומה בצורה תקיפה, אחר אשר עברו פרקי שנים רבות, שנאפסו לגמרי מכלל האומה הצורך והאפשרות להתעסקות חומרית.

אם כן, היעלמותה של הנטייה החיובית של החומריות במשך הגלות הביאה להתפרצות הפוכה, לחומרנות יתרה. למרות זאת הרב רואה את השלב הבא, המוביל לדרך חיובית:

וזאת הנטייה, כשתיוולד, תדרוך בזעם ותחולל סופות; והם הם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם.

הרי שזה מצב שנוצר ממניע חיובי ונמצא בדרך הנכונה.

כדי להתקרב אל דורו, דורש הרב במאמר הדור את הצורך בהכרה הדדית בייחודו של כל אחד מהמחנות שבדורו, למרות הפערים החדים שביניהם.

אנחנו נבין לדעם ושיחם, נדע להוקיר את תכונתם הפנימית... והם גם המה ידעו איך לכבדנו, איך להמשיך בכל חום לב מלא אהבה והיגיון יקר, אחרי כל הגה ושיח הנובע מבאר מים חיים, מאוצר הנשמה של כנסת ישראל...

בימינו הדבר יותר קרוב. הפערים שבין המחנות בימינו הם יותר קטנים. ראשית, הנוגדנים של דורו של הרב כמעט ואינם קיימים. הבורות של חלק ניכר מהדור, שהוא בבחינת 'תם' או 'שאינו יודע לשאול', מביאה אותו לחיפוש ערכים. שנית, גם הפנמת המניעים הסוערים הנ"ל של הדור ההוא אצל שומרי התורה, מביאה ליתר סלחנות וחיבה לדור שלנו.

סיכום

א. הרב מאפיין את דורו בכך שהוא שובב אך ערכי, ולכן הוא שואף לעניינים ציבוריים של כל האומה. גם דורנו עסוק בערכים ציבוריים אלא שהם לא כל כך קשורים להקמת מדינה, כי אם למדינה קיימת. לכן הוא מתרכז בערכים כמו חירות הפרט, בעיות מוסריות וענייני חברה ורווחת הפרט.

ב. המעבר בסוג הערכים הוא תהליך טבעי, שלפעמים הוא מהיר מדי ולכן הוא מתפרץ יותר מדי, במיוחד כשהרווחה הכלכלית השתפרה. זהו חלק מליבון כללי שהדור מברר. עצם העיסוק הציבורי בו, הן על ידי מאבקים והן על ידי תמיכה של עזרה הדדית במציאות הכלכלית והביטחונית הקשה, מעידה שאכן דורנו הוא דור ערכי. לעניין זה מצטרפת הראיה אודות מסירות הנפש של הדור, בעמידתו במציאות הקשה של מלחמה אכזרית בארצנו.

ג. דורו של הרב היה בחלקו פורקי עול. אף על פי כן, הרב - באהבתו ובראייתו העמוקה - מצא מניעים חיוביים להתנהגות הדור. דורנו הוא רק בבחינת 'תם' ו'שאינו יודע לשאול', שהוא עדיף הן מבחינה הלכתית והן בהיותו יותר נוח להתקרב בחזרה לתורה ומצוותיה. לכן בא הצימאון הגדול של הדור, שתוצאותיו ניכרים בחיפוש הדרך שלו בכיוונים שונים, הן במזרח והן בחזרה בתשובה. גם הרב מדבר על כך במקורות שונים.

ד. הרב כבר צפה את השלבים בשינוי הדורות. השאיפה לקרב בין המחנות השונים, כאשר כל אחד מנחיל לחברו את המיוחד לו, קרובה בדורנו יותר מתמיד. הקטנת הפער בין הצדדים נדרשת במיוחד משומרי התורה. הם נדרשים להביא להארת התורה ולהעמקה בה לדור כולו.

